

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1973/32

Karar Sayısı:1974/11

Karar günü:26/3/1974

Resmi Gazete tarih/sayı:21.6.1974/14922

İptal davasını açan: Cumhuriyet Halk Partisi İptal davasının konusu :

24/6/1973 günlü, 14574 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 14/6/1973 günlü, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 38. maddesinin Anayasa'nın 50. ve 12. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüş; Anayasa'nın değişik 147., değişik 149. ve 150. maddelerine dayanılarak iptal edilmesi istenilmiştir.

II- YASA METİNLERİ:

1. Dava konusu Kanun kuralı :

14/6/1973 günlü, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun Anayasaya aykırılığı ileri sürülen ve iptal edilmesi istenen 38. maddesi -24/6/1973 günlü, 14574 sayılı Resmî Gazete'de çıkan metne göre - şöyledir:

"Madde 38- Yüksek Öğretim paralıdır. Başarılı olan fakat maddî imkânları elverişli olmayan öğrencilerin kayıt ücreti, imtihan harcı gibi her türlü öğrenim giderleri, burs, kredi, yatılılık ve benzeri yollarla sağlanır.

Öğrenim harç ve ücretlerinin tutarları ve bunların ödenme tarzları ile burs ve kredilerin tutarları ve bunların verilmiş esasları, Maliye Bakanlığı ile birlikte hazırlanacak yönetmelikle tespit edilir.

Bazı alanlar için mecburî hizmet karşılığı öğrenci yetiştirilmesi hakkındaki hükümler saklıdır."

2- Davacının dayandığı Anayasa kuralları :

Davacının 1739 sayılı Kanunun 38. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu yolundaki iddiasını desteklemek üzere ileriye sürdüğü Anayasa'nın 12. ve 50. maddeleri ve yine Anayasa'nın konuyu ilgilendiren 53. ve değişik 61. maddeleri aşağıda yazılı olduğu gibidir.

"Madde 12- Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz."

Madde 50- Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir.

İlköğrenim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar."

"Madde 53- Devlet, bu bölümde belirtilen iktisadî ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini ancak iktisadi gelişme ile malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirir."

"Değişik madde 61- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi, resim ve harçlar ve benzeri malî yükümler ancak kanunla konulur.

Kanunun belli ettiği yukarı ve aşağı hadler, içinde kalmak, ölçü ve esaslara uygun olmak şartıyla, vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnalarıyla nispet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya, Bakanlar Kurulu yetkili kılınabilir."

III. İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi uyarınca 22/10/1973 gününde Muhittin Taylan, Avni Givda, Sait Koçak, Kemal Berkem, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Ahmet Akar, Halit ZARBUN, Ziya Önel, Abdullah Üner, Kani Vrana, Lûtfi Ömerbaş, Şevket Müftügil, Nihat O. Akçakayalıoğlu ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılmaları ile yapılan ilk inceleme toplantısında aşağıda açıklanan konular üzerinde durulmuş ve yine aşağıda açıklanan sonuçlara varılmıştır.

1- 38. maddesi Anayasa'ya aykırılık iddiası ile dava konusu edilen 14/6/1973 günlü, 1739 sayılı Kanun 24/6/1973 günlü, 14574 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Dava dilekçesi Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğince 19/9/1973 gününde kaleme havale edilerek 2189 sıra ve 1973/32 esas sayısını almış bulunmaktadır. 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Kanunun 26. maddesinin birinci fıkrasına göre dava o günde açılmış sayılacağı için yasal süresi içindedir.

2- Cumhuriyet Halk Partisi dava açma gününde ve daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan bir siyasî partidir. Onun için de Anayasa'nın değişik 149. maddesi uyarınca kanunların veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin yahut bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açmaya hakkı vardır.

3- Dava dilekçesine bağlı Cumhuriyet Halk Partisi Parti Meclisinin 25/7/1973 günlü toplantısının ikinci oturumunda alınan kararın Parti Genel Sekreterliğince onaylanmış örneğinden toplantıya katılan 35 üyenin oyları ile Temel Eğitime ilişkin Kanun için Anayasa Mahkemesine iptal istenerek başvurulmasına karar verildiği anlaşılmış ve davanın Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit'çe açıldığı görülmüştür.

Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü'nün 24. ve 25. maddelerine göre Parti Meclisinin Partinin en yüksek merkez organı sayılması gerekir; üye tamsayısı 43 tür.

Şu duruma göre 44 sayılı Kanunun 25. maddesinin I sayılı bendinde yer alan "iptal davasının siyasî partinin tüzüğüne göre en yüksek merkez organının en az üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alacağı karar üzerine genel başkan veya vekilince açılacağı" yolundaki kurala uyulduğu anlaşılmaktadır.

4- Cumhuriyet Halk Partisi Parti Meclisinin dava açılması kararı örneğinde karara katılanların imzalarının bulunmaması, burada gerçekten önemli olan karara katılanların adları değil

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

sayısı olduğu ve bu savı da kararda belirtildiği için, 44 sayılı Kanunun 26. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca giderilmesi gerekli bir eksiklik niteliğinde sayılmamıştır. Kemal Berkem, Şahap Arıç, Şevket Müftügil, Nihat O. Akçakayalıoğlu ve Ahmet H. Boyacıoğlu Parti Meclisinin yetki verme kararının imzaları ile birlikte tam örneğinin getirilmesi gerektiğini ileri sürerek bu görüşe katılmamışlardır.

Dava dilekçesine davayı açan Parti Genel Başkan Bülent Ecevit'in bu göreve seçilme belgesinin eklenmemiş bulunması. Cumhuriyet Halk Partisinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunduğu nasıl biliniyorsa Genel Başkanın kim olduğu da öylecek bilindiği için, eksiklik niteliğinde görülmemiştir. Genel Başkanlığa seçilme belgesinin getirilmesi gerektiğini ileri süren Ahmet H. Boyacıoğlu bu görüşe katılmamıştır.

5- Böylece;

Dosyanın eksikliği bulunmadığı anlaşıldığından Anayasa'nın değişik 147., değişik 149., 150. ve 44 sayılı Kanunun 21., 22., 25., 26. maddelerine uygun görülen işin esasının incelenmesine Kemal Berkem, Şahap Arıç, Şevket Müftügil, Nihat O. Akçakayalıoğlu ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun Parti Meclisinin yetki verme kararının imzaları ile birlikte tam örneğinin ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun ayrıca Genel Başkanlığa seçilme belgesinin de getirilmesi gerektiği yolundaki karşı oyları ve oyçokluğu ile 22/10/1973 gününde karar verilmiştir.

IV. ESASIN İNCELENMESİ :

Davanın esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi, 38. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen 1739 sayılı Kanunun, dayanılan ve konuyu ilgilendiren Anayasa ilkeleri, bunlara ilişkin gerekçeler ve başka yasama belgeleri, dava ile ilişkisi bulunan öteki metinler okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A) Dava konusu kuralı kapsayan Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırı olup olmadığı sorunu :

Davacı 1739 sayılı Kanunun 38. maddesinin Anayasa'ya aykırılığını ileri sürmüştü; ancak aykırılığın esas yönünden olduğunu belirleyen bir gerekçeye dayanarak iptal edilmesini istemiştir.

44 sayılı Kanunun 28. maddesinin birinci fıkrasına göre Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Yasama Meclislerinin içtüzüklerinin Anayasa'ya aykırılığı konusunda ilgililerce ileri sürülen gerekçelere dayanmak zorunda değildir. Mahkeme, istemle bağlı kalmak koşulu altında, başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verebilir. Bu kural, Anayasa'ya aykırılık iddiasının yalnız esas yönünden ileri sürülmüş bulunması halinde Anayasa Mahkemesinin biçim yönünden de Anayasa'ya aykırılık bulunup bulunmadığını araştırma ve böyle bir aykırılık saptanırsa bu gerekçe ile iptale gitme yetkisini de içerir.

Anayasa Mahkemesi bu işte, 44 sayılı Kanunun 28. maddesinin birinci fıkrasındaki yetkiye dayanarak önce dava konusu 38. maddeyi kapsayan 1739 sayılı Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırı olup olmadığı sorunu üzerinde durmuştur, ilk olarak bu konu aşağıda tartışılacaktır.

1739 sayılı Kanuna ilişkin tasan üzerindeki yasama çalışmalarında ilk bakışta aksak gibi görünen üç yön göze çarpmaktadır. Bunlar; Millet Meclisindeki görüşmelerde Plan Komisyonu raporunun esas alınması, öncelik ve ivedilik kararları, bir de Millet Meclisi Genel Kurulunda bir değişiklik önergesinin işleme konulmamasıdır.

1. Görüşmelere esas alınan komisyon raporu sorunu :

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

1739 sayılı Kanuna ilişkin tasan Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülürken Plan Komisyonu raporu esas alınmış ve tasarısı bu komisyon sözcüsü savunmuştur.

Anayasa'nın 85. maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler çalışmalarını kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümleri uyarınca yürütürler. Yine Anayasa'nın geçici 3. maddesi gereğince Millet Meclisinin toplantı ve çalışmalarında, kendi içtüzüğü yapıncaya değin uygulanması gerekli olan ve Millet Meclisi içtüzüğünün yürürlüğe girdiği 1/9/1973 gününe dek ve bu arada 1739 sayılı Kanuna ilişkin tasarı ile ilgili toplantı ve çalışmalar sırasında da uygulama alanında kalan Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27 Ekim 1957 gününden önce yürürlükteki İchtüzüğünün (1 Kasım 1956 günlü Dahilî Nizamname) 35. maddesine göre kanun tasan ve tekliflerini Genel Kurulda bunların başlıca ilişkin bulunduğu komisyon savunur. 44. maddede de raporu görüşülen komisyonun üyelerinin veyahut komisyon adına savunmaya yetkili "mazbata muharriri" veya bir üyenin komisyonlara ayrılmış masanın başında bulunacağı yazılıdır.

Öte yandan (uzun vadeli planın yürürlüğe konulması ve bütünlüğünün korunması) hakkındaki 16/10/1962 günlü, 77 sayılı Kanununun 3. maddesinin 3 sayılı bendi uyarınca Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Plân Komisyonları öteki komisyonların rapor ve metinlerinde yürürlükteki uzun vadeli plana aykırı yönler bularak bunları belirtmiş ve metni uzun vadeli plana uygun biçime sokmuşsa Genel Kuruldaki görüşmelerde esas, Plan Komisyonunun raporudur.

1739 sayılı Kanuna ilişkin Hükümet tasarısı önce Millet Meclisi Millî Eğitim Komisyonunda görüşülmüştür. Komisyon tasarının kimi maddelerinde ve bu arada 38. maddede (tasarı-madde 37) değişiklikler yapmış; Millet Meclisi Başkanlığı bu komisyonun da isteği üzerine tasarısı Plan Komisyonuna havale etmiştir. Millî Eğitim Komisyonunun Millî Eğitim Temel Kanunu tasarısının 38. maddesindeki belli başlı değiştirmesi bir öğrenci fonu kurularak öğrencilerden alınacak ücretlerin bu fona yatırılmasını öngören fondaki paraların nerelere nasıl harcanacağını belirleyen ve her yıl sonunda fondan artan pataların gelecek yılın fonuna eklenmesini kurala bağlayan bir düzenlemeye yer vermiş olmasıdır.

Plan Komisyonu, Millî Eğitim Komisyonu metninde değiştirmeler yapmış ve bu arada 38. maddeden öğrenci fonuna ilişkin düzenlemeyi çıkarmıştır. Ancak raporunda değiştirmenin metnin yürürlükteki uzun vadeli plana aykırı yönlerini gidermek üzere yapıldığı yolunda herhangi bir açıklama yoktur. Bununla birlikte Plan Komisyonu 77 sayılı Kanuna göre, ancak bir tasarı metnini uzun vadeli plana uygun biçime sokmak için değiştirebileceğinden, değiştirmenin niteliği de gözönünde bulundurulduktan değişikliğe böyle bir eylekle gidildiğinden kuşku edilemez. Raporda bu durumun belirtilmemiş olmasının tasarının Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesinde Plan Komisyonu raporunun esas alınmasını engelleyecek nitelikte bir eksiklik sayılması olanaksızdır.

Görülüyor ki 1739 sayılı Kanuna ilişkin tasarı Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülürken Millî Eğitim Komisyonu raporunun değil Plan Komisyonu raporunun esas alınmasında ve savunmanın Plan Komisyonu sözcüsünce yapılmasında içtüzüğe ve dolayısıyla Anayasa'ya yönelmiş bir çelişki ve tutarsızlık bulunduğu düşünülemez.

2- Öncelik ve İvedilik Kararları:

1739 sayılı Kanuna ilişkin tasarı Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Genel Kurullarında öncelik ve ivedilikle görüşülmüştür.

Gerek o sıralarda Millet Meclisi toplantı ve çalışmalarında kuralları uygulanmakta olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesinde (madde 99, 78) gerekse Cumhuriyet Senatosu İchtüzüğünde (madde 69, 44) kanun tasarı ve tekliflerinin iki kez görüşülmesi kural olarak kabul edilmiş; gündemlerin düzenlenmesinde izlenecek sıra saptanmış; hangi tasarıların tek

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

görüşmeye bağlı tutulacağı, iki görüşmeye bağlı tasarı ve tekliflerin bir kez görüşülmesi ile nasıl yetinilebileceği ve gündemdeki sıraların bozulması usulü istisna hükümleri halinde ayrıca gösterilmiştir.

Bir kanun tasarı veya teklifinin bir kez görüşülmesi ile yetinilmesi için o tasarı veya teklif Yasama Meclisine sunulurken veya birinci görüşmesinden önce Hükümetin, teklif sahibinin yahut ilgili komisyonun ivedilik kararı verilmesini istemesi, ortada Yasama Meclisinin kabul edeceği esaslı bir nedenin bulunması, isteminin yazılı ve gerekçeli olması gereklidir. (Dahilî Nizamname : madde 70, 71, 72 - Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü : madde 46, 47, 48).

Gündem sırasının bozulabilmesi, başka deyimle bir kanun tasarı veya teklifinin gündemdeki öteki işlerden önce görüşülebilmesi için de Hükümetin veya Komisyonun öncelikle görüşme kararı istemesi, istemin yazılı ve gerekçeli olması, Meclisin de o yolda karar vermesi koşulları vardır. (Dahilî Nizamname : madde 74- Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü : madde 45)

1739 sayılı Kanuna ilişkin tasarı için Millet Meclisinde Millî Eğitim ve Plan Komisyonlarının raporlarında ve Millî Eğitim Bakanının önergesinde; Cumhuriyet Senatosunda ise Geçici Komisyon raporunda öncelik ve ivedilik kararı istendiği anlaşılmaktadır. Millî Eğitim Komisyonu raporunda ve Millî Eğitim Bakanının önergesinde gerekçe gösterilmiş değildir. Gerekçe, Plan Komisyonu raporunda "Hükümet programında yer alan ve bir an evvel kanunlaşması ile eğitim sorunlarımızdaki aksaklık ve boşlukları giderecek olan bu tasarı.....", Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyonu raporunda "tasarının ivedi olarak gerçekleştirilmesi icabeden reform tasarıları meyanındaki önemli yeri" sözleriyle açıklanmıştır. Millî Eğitim Temel Kanunu tasarısının zorunluluk vardır. Anayasa'ya uygunluk denetimi Anayasaca Anayasa'nın biçim kurallarına inhisar ettirilen veya kanunun yapısı yönünden öz üzerinde denetim olanağı bulunmayan işlerde Anayasa Mahkemesinin İttüzük kurallarını katı bir biçimde ele alarak değerlendirmeyi buna göre yapması doğal sayılmak gerekir. Öz yönünden de denetim yetkisinin veya olanağının bulunduğu konularda mahkemenin işi aynı katılıkta ele alarak bir değerlendirmeye gitmesi savunulamaz ve böyle bir görüş haklı da gösterilemez. Şu duruma göre 1739 sayılı Kanuna ilişkin tasarının öncelik ve ivedilikle görüşülmesi üzerinde bir karara varılırken, işin esas yönünden de Anayasa'ya uygunluk denetiminden geçirilmesi olanağı bulunduğu için, ortada dava konusu kuralın biçim yönünden iptalini gerektirecek ölçü ve nitelikte bir aksaklık bulunup bulunmadığı geniş ve esnek olarak ele alınmalı ve araştırılmalıdır.

Böyle yapıldıkta öncelik ve ivedilik kararlarının alınması konusundaki yukarıdan beri tartışılan aksaklığın incelenen kuralın biçim yönünden iptalini gerektirir bir nitelik ve ağırlık taşımadığı kendiliğinden ortaya çıkar. Öte yandan Millet Meclisinin 1/9/1973 günü yürürlüğe giren İttüzüğünde kanun tasarı ve tekliflerinin iki kez görüşülmesi ilkesinin bırakılmış ve tek görüşme yolunun tutulmuş, bunun sonucu olarak da bir "ivedilik kararı verme" konusunun artık kalmamış bulunduğu burada işaret edilmesi yerinde olacaktır.

3. Bir değişiklik önergesinin işleme konulmamış olması sorunu:

1739 sayılı Kanuna ilişkin tasarının Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesine başlanırken değiştirge önermeleri verilen maddelerin üzerinde görüşme açılması, öteki maddelerin yalnızca okunup oylanması, tümü üzerindeki görüşmeler bitinceye değin üyelerin değiştirge önermeleri vermeleri yöntemi kabul edilmiştir. 38. madde üzerinde, değiştirge önermeleri bulunduğundan, görüşme açılmış; görüşmelerin yeterliği karara bağlanınca da önermeler okutulmuştur. Ancak Başkan, İstanbul Milletvekili Reşit Ülker'ce verilen "38. maddenin tasarıdan çıkarılması" yolundaki önergeyi, Genel Kurul kararı karşısında işleme koymayacağını bildirmiş ve öyle de yapmıştır.

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

İçtüzüğün 118., 119. maddeleri, bir tasarının maddeleri üzerinde görüşme bitinceye değin değiştirme önergesi verilmesine elverişlidir. Ülker'in önergesi de 38. madde üzerindeki görüşmeler sırasında verildiği için Başkanın bunu işleme koymaması İçtüzük kurallarına aykırı düşmektedir. Ancak 38. maddenin tasarıdan çıkarılması konusunda başka milletvekillerince verilmiş önergeler Genel Kurulda oylanıp reddedildiği ve böylece Genel Kurulun bu konudaki iradesi oluşup açıklandığı için önergenin işleme konulmaması sonucu etkilememiştir. Şu nedenle dava konusu 38. madde için bu yönden bir biçim eksikliği söz konusu değildir.

4- Özetleme:

Yukarıdan beri ayrıntılarıyla açıklandığı üzere 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun ve dolayısıyla de dava konusu 38. maddenin biçim yönünden Anayasa'ya aykırılığı yoktur.

Muhittin Taylan, Avni Givda, Muhittin Gürün ve Nihat O. Akçakayalıoğlu öncelik ve ivedilik kararlarında İçtüzük kurallarına uyulmamış olmasının biçim yönünden aykırılığı oluşturduğunu ileri sürerek bu görüşe katılmamışlardır.

B) Dava konusu kuralın esas yönünden Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

1739 sayılı Kanunun dava konusu 38. maddesi, inceleme ve sonuca Varmada kolaylık bakımından, dörde bölünerek ele alınacak ve tartışılacaktır. Bunlar maddenin birinci fıkrasının başındaki "Yüksek öğretim paralıdır" ilkesi; birinci fıkrasının ikinci cümlesindeki başarılı ancak maddî olanakları elverişsiz öğrencilere yardım konusunu düzenleyen kural; öğrenim harç ve ücretlerine, burs ve kredilere ilişkin ikinci fıkrası; mecburi hizmet karşılığı öğrenci yetiştirilmesine ilişkin hükümleri saklı tutan üçüncü ve son fıkrasıdır.

I- 38. maddedeki "Yüksek öğretim paralıdır" ilkesi :

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 38. maddesinin en başında "Yüksek Öğretim paralıdır" ilkesi yer almaktadır. Bu ilkenin Anayasaya aykırı olup olmadığı konusunun incelenip tartışılmasına girilince önce bir yönün belirtilmesinde yarar olacaktır. Anayasa'da genel nitelikte kurallar bir de belirli konulan düzenleyen özel hükümler vardır. Bir konu, kendine özgü kurallarla düzenlenmemişse eldeki sorunun çözümü için genel kurallara gidilir; özel düzenleme varsa ve bu düzenleme açık ve seçikse artık genel kurallara başvurulması veya bu kurallardan destek aranması düşünülemez. Sözelimi Anayasa'nın 10. maddesinin ikinci fıkrasında "Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar" diye yazılıdır. Bu, temel hakların Devletçe korunmasına ilişkin bir genel kuraldır. Anayasa'da öğrenim konusunda Devletin yüküm ve ödevlerini düzenleyen özel bir hüküm bulunmasaydı 21. maddede bir temel hak olarak beliren "bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme" alanında Devletin yükümlendirilmesi için sözü geçen 10. maddenin işlemesi ve işletilmesi gerekirdi. Oysa Anayasa öğrenimin sağlanması konusunda Devlete düşenleri bir özel düzenleme ile belli etmiştir ki bunun da yeri 50. maddedir. Şu duruma göre "Yüksek öğretim paralıdır" ilkesinin Anayasa'ya uygunluk denetimi yapılırken başlıca ölçek olarak bu madde kurallarına dayanılması zorunluluğu kendini göstermektedir.

Yüksek öğretimin parasız olacağı yolunda bir kural ne 50. maddede ne de Anayasa'nın başka bir maddesinde yer almış değildir. Buna karşılık 50. maddenin ikinci fıkrası ilk öğrenimin Devlet okullarında parasız olacağını kurala bağlamıştır. Bu, bir bakıma çok önemli bir belirlemedir. Çünkü Anayasa Koyucunun, yüksek öğretimin mutlaka parasız olmasını öngörseydi, bu yönergesini de öylece ve açıkça ortaya koyacağını anlatmaktadır. Demek ki yüksek öğretim paralı da, parasız da olabilecektir ve paralı da parasız da olması Anayasa'ya aykırı düşmeyecektir.

Öte yandan 50. maddenin birinci fıkrası halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamayı Devletin başta gelen ödevleri arasına sokmuştur. Başka bir deyimle halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama belli başlı kamu hizmetlerinden biri olmaktadır. Hizmetin bu niteliği karşısında Devletin vergiler dışında, hizmetten doğrudan doğruya yararlananlardan ayrıca harç, ücret, gider ve benzeri adlar altında herhangi bir karşılık isteyip isteyemeyeceği sorunu kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Davacı da bu sorun üzerinde durmakta ve bir kamu hizmeti için vergi dışında herhangi bir para istenemeyeceği görüşünü ileri sürmektedir. Şu duruma göre konunun Anayasa'nın vergi ödenmesine ilişkin değişik 61. maddesi yönünden de ele alınmasında zorunluluk vardır.

61. madde vergi ödevi ile kişinin ilişkisini düzenlemektedir. Maddenin getirdiği ilke herkesi, malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlü kılmış, ancak yükümlü kamu giderlerinin karşılanması koşuluna bağlamıştır. Bu, kamu giderleri gerektirmedikçe kişiden vergi alınmaması ve vergi adı altında toplanan paraların kamu giderleri dışında harcanmaması demektir. Görülüyor ki vergi ödevinde kişinin belirli bir hizmetten doğrudan doğruya yararlanma karşılığı olarak bir ödemede bulunması değil, bütün kamu hizmetleri giderlerine karşı anonim bir katılma payını üstüne alması söz konusudur. Burada belirli bir kimsenin belirli kimi hizmetlerden hiç yararlanmadığı halde gene de tüm kamu giderlerinin karşılanmasında kendi payını katması durumu vardır.

Vergi ödevinin ve bu ödevle kişi arasındaki ilişkinin niteliği böylece belirlendikten sonra şimdi de Devletçe yürütülen bir kamu hizmetinin özelliği gerektiriyorsa, bu hizmetten doğrudan doğruya yararlananlardan ayrıca bir karşılık istenmesine hukukça engel bulunup bulunmadığı üzerinde durulmak gerekecektir.

Kamu hizmetleri giderlerini önceden kuruşturarak tutarını yurttaşlar arasında bölüştürmeye vergi tekniği elverişli değildir. Devlet gelir kaynakları araştırır. Bulunca vergi tekniğinin olanakları oranında o kaynağa yönelir ve vergilendirilmesine gider. Onun içindir ki verginin her kamu hizmetinin tüm giderlerini karşılayacağı ve başka akçalı desteklere yer ve gerek kalmıyacağı düşünülemez. Şu durum, 61. maddedeki anlatım ve "vergi" kavramı yurttaşın vergi vermesinin belirli bir kamu hizmetinden doğrudan doğruya yararlanmasına karşılık ayrıca bir ücret ödemesine engellik edemeyeceği gerçeğini ortaya koyar. Kaldı ki öğrenim çağındaki kimselerin Devlete, vasıtalı vergiler dışında, doğrudan doğruya bir vergi ödemeleri de, pek dar istisnalar bir yana, söz konusu değildir. Yurttaşlar arasında belirli bir kamu hizmetine karşılık vergi ödeyenlerden ücret alınmaması, ödemiyenlerden alınması gibi iki ve değişik bir uygulamaya da yol açacak böyle bir görüşün benimsenmesine işin bu yönü de olanak vermez.

Burada Devletin yapmakla yükümlü bulunduğu bir kamu hizmeti için o hizmetten doğrudan doğruya yararlananlardan bir ücret isteyip işleyemeyeceği sorusunu da karşılamak gerekir. Ancak böyle bir soruyu genel, kapsamlı, değişmez bir cevaba bağlamak olanak dışıdır. Çünkü kimi kamu hizmetleri vardır ki onlar dolayısıyla bir para alınması düşünülemez bile. Sözelimi karakola işi düşen bir kişiden kolluk hizmeti karşılığı bir para istenmesi hiç bir zaman söz konusu olamaz. Buna karşılık adalet hizmeti ele alınca görülecek olan şudur: Hizmetin sırf var oluşu nedeniyle tüm yurttaşlar onun manevî varlığından yararlanmakta ve vergi yolu ile bu hizmetin giderlerine katılmaktadırlar. Ancak hizmetleri belirli bir kimsenin doğrudan doğruya yararlanması söz konusu olduğunda o kişinin ayrıca mahkeme giderleri, harç gibi adlar altında özel bir karşılık ödemesi gerekmektedir. Yatılı öğrenim kurumlarında öteden beri ücret alma yöntemi geçerlidir. Varlıksız olanlar, bu hizmetten belirli yöntemlere uyarak parasız yararlanırlar. Kimi karayollarından, köprülerden geçiş ücrete bağlıdır. Demir, deniz, havayollarından ancak para ödenilerek yararlanılabilir. Hastaneler genellikle bu durumdadır. Kişilerin su, elektrik, havagazı gibi ihtiyaçlarının karşılanması önemli kamu hizmetlerindedir. Bu ihtiyaçların parasız giderilmesi düşünülemez bile. Bu yolda daha bir çok örnekler verilebilir.

Öğrenimin sağlanması Devletin sosyal bir ödevidir. Anayasa'nın 53. maddesi, Devleti, böyle bir ödevi ancak iktisadî gelişme ve malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirmekle yükümlü tutmuş; daha ilerisini beklememiş ve istememiştir. Böyle olması da doğal ve olağandır. Çünkü iktisadî gelişme seviyesine ve malî kaynakların yeterliğine dayanan iktisadî ve sosyal ödevleri bu koşullar var olmadıkça, gerçekleştirilemezler. Ülkedeki nüfus patlayışı ve buna ayak uyduramayan iktisadî gelişme oran ve kapsamı bir yandan yüksek öğrenim isteklileri sayısını artırırken öte yandan yüksek öğrenim kurumlarının ihtiyacı gereği gibi karşılayacak aşama ve niteliğe ulaştırılması olanağını vermemektedir. Bugün içinde bulunulan durum "parasız yüksek öğrenim yönteminin artık yürüyemeyeceğini ve ihtiyaçla ihtiyacı karşılama olanakları arasındaki uyumsuzluğun giderek daha da artacağını ortaya koymuştur. Onun için böyle bir durumda yüksek öğrenimden doğrudan doğruya yararlananlardan para alınmasının Anayasa'ya aykırı olmamakla birlikte işin gereklerine de uygun düştüğü ortadadır.

Yüksek Öğrenimin paralı olması bir bakıma, akçalı kaynakları elverişsiz bir ülkede sosyal Devlet ilkesinin bir alan ve oranda bir çeşit uygulanaşı da sayılabilir. Çünkü böylece varlıklı öğrencilerden alınacak paralar varlıksız, başarılı öğrencilere yardım olanaklarını artıracak ve Devletin yanı başında varlıklı kişilerin de bu yardımda payları olacaktır.

Anayasa'nın 50. maddesi Devlete, halkın öğrenim ve öğretim ihtiyaçlarını sağlama yükümü yanında ve bundan ayrı olarak maddî olanaklardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim aşamalarına kadar çıkmalarını sağlamak üzere burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapma ödevini de yüklemektedir. Dava ve inceleme konusu 38. maddede de yüksek öğretimin paralı olması ilkesinden hemen sonra bu yolda bir kurula yer verilerek yüksek öğrenimin varlıklı kimselerin imtiyazı durumuna dönüşmesinin engellenmesine gidilmiştir. Davacı yardımın öğrencinin başarılı olması koşuluna bağlandığını, maddî olanakları elverişli bulunanların ise başarı koşulu aranmaksızın yüksek öğrenimi sürdürebileceklerini, onun için de yardım kuralının eşitsizliği ve Anayasaya aykırılığı gidermeye yeterli olmadığını ileri sürmektedir. Belirli bir başarı seviyesini gerekli kılan yüksek öğrenim alanında paranın başarısızlığı nasıl etkisiz bırakacağı bir yana. Öğrencilerin Devlet yardımından yararlanabilmeleri için başarılı olmaları koşulunu Anayasanın koymuş bulunduğu gözden uzak tutulmalıdır. 1739 sayılı Kanunun 38. maddesinin öteki kuralları aşağıda ayrıca tartışılacağından burada yardım konusu üzerinde daha çok durmanın yeri yoktur.

Özetlenecek olursa 1739 sayılı Kanunun 38. maddesinin birinci fıkrasındaki "Yüksek öğretim paralıdır" kuralı Anayasa'ya aykırı değildir; davanın bu kurala yönelen bölümünün reddedilmesi gerekir.

Muhittin Taylan, Kemal Berkem, Abdullah Üner, Kani Vrana, Şevket Müftügil ve Ahmet H. Boyacıoğlu bu görüşe katılmamışlardır.

2. 38. maddenin öğrencilere yardım kuralı:

1739 sayılı Kanunun 38. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesini "Başarılı olan, fakat maddî imkânları elverişli olmayan öğrencilerin kayıt ücreti-imtihan harcı gibi her türlü öğrenim giderleri burs, kredi, yatılılık ve benzeri yollarla sağlanır." kuralı oluşturmaktadır. Bu, Anayasanın 50. maddesinin üçüncü fıkrasındaki "Devlet, maddî imkânlardan yoksun başanlı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar." kuralı ile karşılaştırılınca görülecek olan şudur: 38. madde kuralı hemen hemen tıpkı tıpkısına Anayasa'dan aktarılmış gibidir. Yalnız burada yüksek öğrenim söz konusu olduğu için yardım bu alandaki öğrenciler yönünden Öngörülmüş; bir de yardımın biçiminde Anayasadaki "burslar ve başka yollarla" deyişi "burs, kredi, yatılılık ve benzeri yollarla" denilerek uygulamayı

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

kolaylaştıracak bir açıklığa kavuşturulmuştur. Şu duruma göre kuralın Anayasaya aykırı bulunmadığı yolunda başkaca açıklamaya yer olmamak gerekir.

Özetlenecek olursa; 1739 sayılı Kanununun 38. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi Anayasaya aykırı değildir; davanın bu kurala yönelen bölümü reddedilmelidir.

Muhittin Taylan, Kemal Berkem, Kani Vrana, Şevket Müftügil, Nihat O. Akçakayalıoğlu ve Ahmet H. Boyacıoğlu bu görüşe katılmamışlardır.

3. 38. maddenin ikinci fıkrası :

1739 sayılı Kanununun 38. maddesinin ikinci fıkrasında yönetmelikle düzenlenecek konular belirlenmektedir. Bunlar "öğrenim harç ve ücretlerinin tutarları ve ödenme tarzları"; bir de "burs ve kredilerin tutarları ve verilmiş esasları" dır.

Anayasa'nın değişik 61. maddesinin ikinci fıkrasında "vergi, resim, ve harçlar ve benzeri malî yükümler ancak kanunla konulur." kuralı yer almaktadır. Anayasa Koyucunun, akçalı yükümlerin kanunla konulmasını buyururken keyfi ve takdirli uygulamaları önleyecek ilkelerin kanun ela yer alması gerektiği yolunda bir yönerge verdiği kuşku yoktur.

Kanun Koyucunun yalnızca konusunu belli ederek bir vergi, resim, harç veya benzeri paranın alınmasına izin vermesi bunun kanunla konulmuş sayılması için yeterli değildir. Malî yükümlerin yükümlüleri, matrah ve oranları, tarh, tahakkuk, tahsil usulleri, müeyyideleri, zamanaşımı gibi çeşitli yönleri vardır. Bunlar kişilerin sosyal ve iktisadî durumlarını, üstelik temel haklarını etkileyecek uygulamalara yol açabilirler. Onun içindir ki kanunla düzenlenmeleri zorunludur. 61. maddenin son fıkrasında da malî yükümlerin yukarı ve aşağı hadlerinin, ölçü ve esaslarının, muafiyat ve istisnalarının kanunda belli edilmesine açık işaret vardır. Yine bu fıkraya göre kanunun belli ettiği yukarı ve aşağı hadler içinde kalmak, ölçü ve esaslara uygun olmak şartıyla vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnalarıyla nispet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya ancak Bakanlar Kurulu yetkili kılınabilir.

38. maddenin ikinci fıkrasında ise öğrenim harç ve ücretlerinin burada sözü edilen ücretin, niteliğine göre, Anayasa'nın 61. maddesindeki "benzeri malî yükümler" deyiminin kapsamı içine girdiğinde kuşku yoktur, yalnızca sözü edilmekte ve bunların tutarlarının ve ödenme tarzlarının saptanması Maliye Bakanlığı ile birlikte hazırlanacak yönetmeliğe bırakılmaktadır. Kuralın Anayasanın değişik 61. maddesine aykırı olduğu apaçık ortadadır; iptaline ve ikinci fıkranın geriye kalan bölümüne yönelen davanın reddine karar verilmesi gerekir.

4. 38. maddenin son fıkrası :

1739 sayılı Kanununun 38. maddesinin üçüncü yani son fıkrası "bazı alanlar için mecburî hizmet karşılığı öğrenci yetiştirilmesi hakkındaki hükümlerin saklı tutulduğu" na ilişkindir. Bu kuralda Anayasa'ya aykırı bir yön bulunmadığı herhangi bir tartışma ve açıklamayı gerektirmeyecek biçimde ortadadır. Davanın bu fıkraya yönelen bölümünün reddedilmesi gerekmektedir.

V. SONUÇ :

1) Dava konusu maddeyi kapsayan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun ve dolayısıyla de dava konusu 38. maddenin biçim yönünden Anayasaya aykırı olmadığına Muhittin Taylan, Avni Givda, Muhittin Gürün ve Nihat O. Akçakayalıoğlu'nun öncelik ve ivedilik kararlarında İçtüzük kurallarına uyulmamış bulunulmasının biçim yönünden aykırılığı oluşturduğu yolundaki karşıoyları ve oyçokluğu ile;

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

2) 1739 sayılı Kanunun dava konusu 38. maddesinin;

a- Birinci fıkrasındaki "Yüksek öğretim paralıdır." kuralının Anayasaya aykırı olmadığına ve davanın bu kurala yönelen bölümünün reddine Muhittin Taylan, Kemal Berkem, Abdullah Üner, Kani Vrana, Şevket Müftügil ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun karşıoyları ve oyçokluğu ile;

b- Birinci fıkrasındaki ikinci cümle kuralının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bu kurala yönelen bölümünün reddine Muhittin Taylan, Kemal Berkem, Kani Vrana, Şevket Müftügil, Nihat O. Akçakayalıoğlu ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun karşıoyları ve oyçokluğu ile;

c- İkinci fıkrasındaki öğrenim harç ve ücretlerine ilişkin düzenlemenin yönetmelikle yapılmasını öngören kuralın Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline ve bu fıkranın geriye kalan bölümüne yönelen davanın reddine oybirliğiyle;

ç- Son fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bu fıkra ile ilişkili bölümünün reddine oybirliğiyle;

26/3/1974 gününde karar verildi.

Başkan Muhittin Taylan	Başkanvekili Avni Givda	Üye Kemal Berkem	Üye Şahap Arıç
Üye İhsan Ecemiş	Üye Halit ZARBUN	Üye Ziya Önel	Üye Abdullah Üner
Üye Kâni Vrana	Üye Ahmet Koçak	Üye Muhittin Gürün	Üye Lütfi Ömerbaş
Üye Şevket Müftügil	Üye Nihat O. Akçakayalıoğlu	Üye Ahmet H. Boyacıoğlu	

KARŞI OY YAZISI

1- Çoğunluk, kararında, 38. maddede yer alan "Yüksek öğretim paralıdır" ilkesini Anayasa'ya uygunluk denetiminden geçirirken Anayasa'nın hangi kurallarının ele alınacağını şu şekilde saptamış ve "Anayasa'da genel nitelikte kurallar, bir de belirli konuları düzenleyen özel hükümler vardır. Bir konu, kendine özgü kurallarla düzenlenmemişse eldeki sorunun çözümü içki genel kurallara gidilir; özel düzenleme varsa ve bu düzenleme açık ve seçikse artık genel kurallara başvurulması veya bu kurallardan destek alınması düşünülemez..... Oysa Anayasa öğrenimin sağlanması konusunda Devlete düşenleri bir özel düzenleme ile belli etmiştir ki bunun da yeri 50. maddedir. Şu duruma göre "Yüksek Öğretim paralıdır" ilkesinin Anayasa'ya uygunluk denetimi yapılırken başlıca ölçek olarak bu madde kurallarına dayanılması zorunluluğu kendini göstermektedir gerekçesiyle Anayasaya uygunluk denetiminde ölçü olarak yalnız Anayasa'nın 50. maddesini ele almıştır.

Anayasa'nın 50. maddesinin gerekçesinde "Bu maddede yalnız 1924 Anayasasının 87 nci maddesinde ifadesini bulan ilk öğretim mecburiyeti değil, genel olarak, Devletin her alanda eğitimi sağlama vazifesi de en kesin bir formülle vazedilmiş bulunmaktadır...." sözleri yer almaktadır. Bu açıklamadan anlaşılın, 50. maddenin sadece ilköğretim mecburiyetini değil her alanda eğitimi sağlama ödevinin de Devlete yükletilmiş olduğudur. Sözü edilen maddenin birinci fıkrasında formüle edilen bu kuraldan da aynı anlam çıkarılmakta ve kural, halkın eğitim ve öğrenim gereksinmelerinin sağlanmasını başta gelen bir Devlet ödevi sayarak Devleti bunun yerine getirilmesi yükümü altına sokmaktadır.

Her şeyden önce şu hususun kesin olarak açıklığa kavuşturulması gerekir ki, Devletin başta gelen ödevinden; devleti devlet yapan belirgin niteliklerinden nedeni ve etkeni ne olursa olsun vazgeçme olanağı ve olasılığı olmayan bir hizmet anlayışı ve özellikle o hizmetin kesinlikle yerine getirilmesini arzulayan tutum ve davranış içinde bulunması anlaşılır. Anayasa'nın bu ilkeye bünyesinde açıkça yer vermiş ve isteğinin ne olduğunu Anayasa'nın hiç bir maddesinde yer almayan bir deyimle belirtmiş olmasından dolayıdır ki bu yoldaki yön verici buyruğu kararda açıklandığı gibi, "belli kamu hizmetlerinden biri" anlamında ele almak ve kuralı bu biçimde yorumlamak olanağı yoktur. Demek ki Devlet, eğitim ve öğrenim açısından gereksinmenin iki yönünü birlikte sağlamak durumundadır ve bu gereksinmeyi karşılamak Devletin başta gelen ödevlerindedir. Başka bir deyişle Devlet, halkın öğrenimi ve eğitimi için gerekli olan yapı, araç ve gereçleri sağlamak, eğitim ve öğretim kadrosunu kurarak personel yetiştirmek yükümü altında olduğu kadar halkın eğitim yolundaki isteklerini de yerine getirmek yükümü altındadır.

Devlete ödev yükleyen, niteliği ve içeriği Anayasa'nın deyiş biçimiyle böylece belli edilen bu kuraldan, "yüksek öğretim paralıdır" yolunda bir anlam çıkarmak olanaksızdır.

50. maddenin ikinci fıkrası hükmünden de eğitimin paralı olacağı yolunda bir anlam çıkarılamaz. Gerçekten sözü edilen bu fıkrada "ilk öğrenim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır" kuralı yer almaktadır. Bu kuralın birinci bölümü hiç bir ayırım yapmaksızın vatandaşlara ilköğrenimi yapma yükümü yüklemiş, bu öğrenimi tamamlayanları daha üst okullar yönünden isteklerinde serbest bırakmıştır. Kuralın ikinci bölümü ise ilköğrenimin Devlet okullarında parasız olduğunu belirlemektedir. Kuralın bu açıklanış biçiminden yüksek öğretimin paralı olacağı anlamı çıkmaz. Çünkü Anayasa'nın 21. maddesinin 3. fıkrasında "Özel okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak Kanunla düzenlenir" buyruğu Anayasa Mahkemesinin özel yüksek okullar Kanunu dolayısıyla verdiği kararlarla birlikte ele alınırsa ilk öğrenimin özel okullarda da yapılabileceğini Anayasa'nın kabul ettiği anlaşılır. Anayasa'nın 50. maddesinin ikinci fıkrası bu ayrımı belirtme- ilk öğrenim yükümünün, özel okullarda yerine getiriliyorsa paralı olabileceğini. Devlet okullarında

yerine getiriliyorsa parasız olacağını bu düzenleme içinde açıklamak istemiştir. Bundan başka sözü edilen maddenin 3. fıkrasından da yüksek öğretimin paralı olacağı sonucu çıkarılamaz. Bu fıkra hükmü sosyal hukuk Devleti anlayışının doğal bir sonucu olduğu için ayrıca açıklamada bulunmaya gerek görülmemiştir. Demek ki çoğunluğun kararında yüksek öğretimin paralı ya da parasız olabileceğini açık ve seçik belli ettiğini sandığı 50. madde kuralı, böyle bir sanıyı haklı göstermekten uzaktır ve böylece yoruma gitmek zorunluğu ortaya çıkmaktadır. Yorum için ise Anayasa'nın diğer hükümlerinin ele alınması gerekecektir; çünkü her yasa gibi Anayasa'da bir bütündür ve tek bir kuralın yeterince açıklık getirmediği durumlarda bütün metnin gözönünde tutulması, başka deyimle Anayasa'nın sözünde açıklık olmayınca özüne gidilmesi ve bunun için de kuralların tümünün incelenmesi, öz yönünden yorum yapılırken ileriye dönük ve gerçekçi yani yurt gerçeklerine en uygun düşen bir yolun izlenmesi yoruma ilişkin hukuk ilkelerindedir.

Bu nedenledir ki Anayasa'nın 50. maddesiyle birlikte ilgili öteki hükümlerin tümü üzerinde bir inceleme yapıp sonuca böylece varılmak yolu öngörülmüştür.

2- Anayasa, 1. maddesi hükmü ile Türkiye Devletinin şeklinin "Cumhuriyet" olduğunu saptadıktan sonra 2. maddesinde Cumhuriyetin niteliklerini belirtmiştir. Bu madde hükmüne göre, Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarıyla başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Anayasa Mahkemesi 1/3/1973 günlü, 14463 sayılı Resmî Gazete ile yayınlanan 1972/16 - 49 sayılı kararında ... "Anayasa'nın 2. maddesi uyarınca Türkiye Cumhuriyeti, sosyal bir hukuk Devletidir. Sosyal hukuk Devleti güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği yani sosyal adaleti ve böylece toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü Devlet demektir. Çağdaş uygar görüşe ve Anayasa'nın temel yapı ve felsefesine göre gerçek hukuk Devleti ancak toplumsal Devlet anlayışı içinde ise bir anlam kazanır. Hukuk Devletinin amaç edindiği kişiliğin korunması, toplumda sosyal güvenliğin ve sosyal adaletin sağlanması yolu ile gerçekleştirilebilir" yolundaki görüşünü değişik davalarda verdiği kararlarda da tekrarlamıştır.

Diğer yandan Anayasa'nın 10. maddesinin 2. fıkrası "Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar" buyruğunu getirmiş, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının insana ve onun maddî ve manevî varlığının gelişmesine verdiği önemi açık ve seçik bir biçimde açıklamış ve bu gelişmenin ortamını hazırlamakla Devleti ödevli tutmuştur. İşte Anayasa'nın öngördüğü bu temel yapı ve felsefe, 50. maddedeki kuralı oluşturmuştur.

Şurasını kesinlikle belirtmeliyiz ki, güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesinde ve onun korunarak sürdürülmesinde vatandaşların eğitimi ve öğretimi sorunu ön planda yer alır. Cumhuriyeti ve onun temel ilkelerini koruma ereğini her şeyin üstünde sayan ve eğitime lâik olduğu yeri ve önemi veren bir Anayasa'dan, Devletin bu alandaki görev, ödev ve sorunlara seyirci kalması esasen beklenemezdi. Oysa "yüksek öğretim paralıdır" ilkesi, Devleti bu hale getirmiş; insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gereken ortamı ve koşulları, siyasî iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırarak hazırlamakla ödevli olan Devleti, yeni engeller koyan bir örgüt durumuna düşürmüştür. Böylece sözügeçen kuralın, Anayasa'nın özü ile ne denli bir çelişme ve çatışma içinde olduğu belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

3- Anayasa'nın 53. maddesinde "Devlet, bu bölümde belirtilen iktisadî ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, ancak iktisadî gelişme ile malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir" ilkesi kurallaştırılmıştır. Devletin başta gelen ödevlerinden ne anlaşılmalı gerektiği yukarıda açıklanmış, bundan başka 10. maddenin 2. fıkrası ile Devlete yükletilen yükümlülüğün etkinliği,

niteliği ve kapsamı belirtilmiştir. Bundan dolayıdır ki Devletin başta gelen ödevlerinin ekonomik nedenlerle yerine getirilmesinin engellenmesine Anayasa'nın temel felsefesinin olanak vermediği görüşündeyiz. Bununla birlikte konunun bir an için 53. maddenin kapsamı içine girdiği düşünülse bile 53. maddeyi geleceğe dönük olarak ahlamak ve yorumlamak gerekir. Dün Devletin imkânları parasız yüksek öğretim ve eğitime elverişli olduğu için parasız yerine getiren bir eğitim sistemini, bugün 53. maddenin koşulları gerekçe gösterilerek paralı hale dönüştürmeye olanak yoktur. Çünkü Anayasa'nın 153. maddesinde açıklıkla belirtildiği gibi, bu Anayasa'nın hiç bir hükmü, Türk toplumunun Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasına engellik edecek bir biçimde anlaşılmasına ve yorumlanmasına müsait değildir. O halde dava konusu kanun kuralı 53. maddede saptanan ilkeyi geriye dönük bir duruma getirdiği için de Anayasa'ya aykırıdır.

Özetlemek gerekirse. 38. maddenin "yüksek öğretim paralıdır" kuralı Anayasa'ya aykırıdır ve iptal edilmesi gerekir.

II- Karşılıy yazısının bu bölümünde 38. maddenin diğer kuralları üzerinde durulacaktır.

1- Dava konusu 38. maddenin diğer kuralları üzerinde bir değerlendirme yapabilmek için Millî Eğitim Temel Kanununun kimi kurallarına göz atmakta yarar vardır. Sözgelimi Kanunun yüksek öğrenime geçişi düzeri ey en 31. maddesinde "giriş, ya yalnızca diplomadaki derecelere ve notlara göre, ya merkezi müsabaka imtihanları sistemiyle, ya da her kurum tarafından münferit olarak düzenlenebilir" kuralının konulduğu görülmektedir.

Dava konusu kural ise "... Başarılı olan ve fakat maddî imkânları elverişli olmayan öğrencilerin kayıt ücreti, imtihan harcı gibi her türlü öğrenim giderleri burs, kredi yatılılık ve benzeri yollarla sağlanır" ilkesini getirmiştir.

Bu kuralın bir birinden ayrı olarak Anayasaya aykırılık yönünden üç sorun ortaya koyduğu görülmektedir.

a) Birinci sorun eşitlik ilkesi yönünden çıkmaktadır. Şöyleki liseyi bitiren ve örneğin o liseden orta derece ile diploma almağa hak kazanan ve açılan merkezi yarışma sınavında eşit değerler alan varlıklı bir öğrenci ile maddî olanaktan yoksun diğer bir öğrenciyi ele alalım ve bunların sınav sonuçlarında aldığı değerlerin (A) fakültesine kayıt ve kabullerine elverişli olduğunu düşünelim. Bunlardan maddî olanağı olmayan öğrenci 38 inci madde anlamında başarılı bir öğrenci olmadığı için Devlet yardımından yoksun olacak, kendi olanakları da yüksek öğretimin gerektirdiği parayı vermeye yeterli bulunmadığından kayıt işlemini yaptıramayacak yani o fakültede okuyamayacaktır. Buna karşılık değerler yönünden aynı durumda olan ve fakat paralı yüksek öğretimin gerektirdiği harcamaları yapma kudretinde olan öğrenci o fakültede okuyabilecektir. Bu sonuç fırsat eşitliğini ortadan kaldıran bir durum ortaya koymakta ve Anayasanın 12. maddesindeki eşitlik ilkesine aykırı düşmektedir.

b) İkinci sorun şöylece ortaya çıkmaktadır: Dava konusu kural şöyledir "... Başarılı olan fakat maddî imkânları elverişli olmayan öğrencilerin kayıt ücreti, imtihan harcı gibi her türlü öğrenim giderleri burs, kredi yatılılık ve benzeri yollarla sağlanır" Diğer taraftan 1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 73. maddesinde "Kanunun 6 ncı maddesinin (F) fıkrasına göre öğrencilerden alınacak ücret ve harçlar, yıllık 3000 lirayı geçmemek üzere her üniversitede kurulacak "öğrenci fonu"na yatırılır. Bu fon özellikle lisans ve lisans sonrası başarılı ve muhtaç öğrenciler için burslara ve diğer yardımlara tahsis edilir. Bunun dışında bu fon sosyal, kültürel ve sportif tesislerin kurulması, işletilmesi, öğrencilere düşük fiyatta kitap ve teksir sağlanması amaçları için de kullanılabilir..." hükmü yer almaktadır. Bu iki hüküm birlikte göz önüne alınınca şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Başarılı ve muhtaç öğrenciler de kayıt ücreti ve imtihan harcı gibi ödemeleri yerine getireceklerdir: fakat bu gibi giderler burs, kredi yatılılık ve benzeri yollarla

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

sağlanacaktır. Yani öğrenciye burs, kredi yatılılık ve benzeri yollarla sağlanan menfaatlerin büyükçe bir kısmı kayıt ücreti ve İmtihan harcı namı altında elinden alınmış olacaktır. Bu halin Sosyal Hukuk Devletinin temelini oluşturan sosyal adalet ve sosyal güvence kavramlarıyla uyuşmasına olanak yoktur. Bundan başka "öğrenci fonu"nda biriken paradan başarılı ve muhtaç öğrencilere yardım yapılacaktır. Bu (ona Devletin katkısını emreden bir kural kanunda yer almadığı için yardımın fonda biriken para ile sınırlı olacağını başka bir deyimle öğrencinin gereksinmelerini karşılayacak ölçüde bir paranın değil öğrenci fonunun malî imkânları içinde olan bir paranın ödeneceğini kabul etmek gerekir. Bu sonucu Anayasaya uygun görme olanağı yoktur. Kaldığı öğrenci fonu salt bu maksatlarda kullanılmayacak, sosyal, kültürel ve sportif tesislerin kurulması ve işletilmesinde de harcamalara kaynaklık edecektir. Bu durumun, Anayasaya aykırılığı daha da belirgin hale getirdiği açıkça ortadadır.

c) Nihayet üçüncü sorun şu biçimde ortaya çıkmaktadır. Anayasanın 50. maddesinin 3. fıkrası "Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar" buyruğunu getirdiği halde dava konusu kuralı kapsayan 38. maddede bu yardımın "burs, kredi yatılılık ve benzeri yollarla" sağlanacağı saptanmıştır. Anayasanın kullandığı "başka yollarla" deyiminin Kanunun kullandığı "benzeri yollarla" deyiminden kapsam ve içerik bakımından farklı ve geniş olduğu kuşkusuzdur.

Dava konusu kanun kuralı Anayasanın kapsamını ve içeriğini böylece daraltmış olması bakımından da Anayasaya aykırı bir durum göstermektedir.

Özetlemek gerekirse 1739 sayılı Kanunun 38. maddesinin birinci fıkrasındaki ikinci cümle kuralı da Anayasa'ya aykırı olduğundan iptali gerekir.

III- Sonuç olarak yakanda açıklanan nedenlerle kararın sözü geçen bölümlerine karşıyız.

Başkan	Üye	Üye	Üye
Muhittin Taylan	Kani Vrana	Şevket Müftügil	Ahmet H. Boyacıoğlu

KARŞI OY YAZISI

14/6/1973 günlü, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununa ilişkin tasan Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Genel Kurullarında öncelik ve ivedilikle görüşülmüştür.

Gerek o sıralarda Millet Meclisi toplantı ve çalışmalarında kuralları uygulanmakta olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesinde (Madde 99, 78) gerekse Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünde (Madde 69, 44) kanun tasarı ve tekliflerinin iki kez görüşülmesi kural olarak kabul edilmiş; gündemlerin düzenlenmesinde izlenecek sıra saptanmış; hangi tasarıların tek görüşmeye bağlı tutulacağı, iki görüşmeye bağlı tasarı ve tekliflerin bir kez görüşülmesi ile nasıl yetinilebileceği ve gündemdeki sıraların bozulması yöntemi istisna hükümleri halinde ayrıca gösterilmiştir.

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

Bir kanun tasarı veya teklifinin bir kez görüşülmesi ile yetinilmesi için o tasarı veya teklif Yasama Meclisine sunulurken veya birinci görüşmesinden önce Hükümetin, teklif sahibinin yahut ilgili komisyonun ivedilik kararı verilmesini istemesi, ortada Yasama Meclisinin kabul edeceği esaslı bir nedenin bulunması, istemin yazılı ve gerekçeli olması zorunludur (Dahilî Nizamname: madde 70, 71, 72 - Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü : madde 46, 47, 48).

Gündem sırasının bozulabilmesi, başka deyimle bir kanun tasarı veya teklifinin gündemdeki öteki işlerden önce görüşülebilmesi için de Hükümetin veya komisyonun öncelikle görüşme kararı istemesi, işlemin yazılı ve gerekçeli olması, Yasama Meclisince o yolda karar verilmesi koşulları vardır. (Dahilî Nizamname : Madde 74 - CUMHURİYET Senatosu İçtüzüğü : Madde 45).

Öncelik ve ivedilik istemi ve kararları için İçtüzüklerce öngörülen gerekçe koşulu bir kanunun geçerliği üzerinde etkili olabilecek nitelikte önemli ve esaslı biçim kurallarındandır. Kurala aykırı tutum o kanunun biçim yönünden iptali nedenini oluşturur. Anayasa Mahkemesinin bu karşıoy yazısının ilişkin bulunduğu 26/3/1974 günlü, 1973/32 - 1974/11 sayılı kararında da söz konusu koşulun önemi benimsenmekte olduğuna; ancak Anayasa'ya uygunluk denetiminin esas yönünden de yapılabilmek " yetkisi veya olanağının bulunduğu işlerde, ölçünün katı değil geniş ve esnek olarak ele alınması görüşü savunulduğu için burada öncelik ve ivedilik istem ve kararları bakımından içtüzüklerde öngörülen gerekçe koşulunun neden bir kanunun geçerliğini etkileyecek nitelikte önemli ve esaslı biçim kurallarından sayılması gerektiği üzerinde ayrıntılara girilip tartışma ve çözümlenmelere gidilmesine yer ve gerek yoktur.

Sırası gelmişken, tıpkı 1739 sayılı Yasa'da olduğuna gibi öncelik ve ivedilik konularında içtüzük kurallarına aykırı davranıldığı için 17/3/1972 günlü, 1576 sayılı Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırı görülerek iptaline gidilmiş olduğuna değinilmesinde yarar vardır. (6/4/1972 günlü, 1972/13 -18 sayılı Anayasa Mahkemesi kararı - 7/4/1972 günlü, 14152 mükerrer sayılı ve 24/7/1972 günlü, 14255 sayılı Resmî Gazeteler). Bir tüzük kuralının Yasama Meclislerince verilen kararların geçerliği üzerinde etkili olabilecek nitelik taşıdığı ve kurala aykırı düşen işlemin biçim yönünden iptal nedeni sayılacağı Anayasa Mahkemesince saptanmışsa bu ölçünün bütün benzeri durumlarda geçerli olması gerekir. Kanunların kümelenendirilip bir bölümü için biçim yönünden iptal nedeni sayılan durumların öteki bölüm kanunlar için iptali gerektirmez nitelikte görülmesi hukukça itibar edilebilir ve savunulur bir tutum olamaz.

Öte yandan Millet Meclisinin 1/9/1973 günü yürürlüğe giren İçtüzüğünde kanun tasan ve tekliflerinin iki kez görüşülmesi ilkesinin bırakılmış ve tek görüşme yolunun tutulmuş, bunun sonucu olarak da "ivedilik kararı verme" konusunun artık kalmamış bulunmasının 1739 sayılı Kanunun bu aykırılık yönünden hukukî durumunu etkilemesine olanak yoktur. Çünkü bir kanunun biçim bakımından Anayasa'ya uygunluk denetiminde ancak o kanunun çıkarılması sırasındaki usul kuralları ölçü olarak kullanılabilir. Kaldı ki Anayasa'nın 155. maddesinde "Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez" denilerek ivediliğin yani bir kez görüşmenin bir karar konusu olacağı ve bunun sonucu olarak da olağan yolun iki kez görüşme biçiminde bulunduğu açıklanmış ve Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünde (Madde 69, 44, 46) usulüne göre ivedilik kararı verilmedikçe kanun tasarı ve tekliflerinin iki kez görüşülerek sonuca bağlanması kuralı yerini korumakta bulunmuştur.

Olaya gelince: 1739 sayılı Kanuna ilişkin tasarı için Millet Meclisinde Millî Eğitim ve Plan Komisyonlarının raporlarında ve Millî Eğitim Bakanının önergesinde; Cumhuriyet Senatosunda ise Geçici Komisyon raporunda öncelik ve ivedilik kararı istendiği anlaşılmaktadır. Anayasa Mahkemesi kararında da belirtildiğine göre Millî Eğitim Komisyonu raporunda ve Millî Eğitim Bakanının önergesinde gerekçe gösterilmiş değildir. Plan Komisyonunun raporunda "Hükümet programında yer alan ve bir an evvel kanunlaşması ile eğitim sorunlarımızdaki aksaklık ve

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

boşlukları giderecek olan bu tasarı), Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyonu raporunda "Tasarının, ivedi olarak gerçekleştirilmesi icap eden reform tasarıları meyanındaki önemli yeri" denilmekle yetinilmiştir. Görülüyor ki bu iki raporda da komisyonlar yalnızca tasarının önemine değinmiş olmaktadır.

Her kanun tasarı ve teklifinin kendine göre bir önemi vardır ve bu önemin gerek gerekçede gerekse komisyon raporlarında belirtilmesi olağan ve zorunlu olduğu gibi o tasarı veya teklifin getirdiği düzenlemenin belirli süreler içinde kanunlaşması için Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuş bulunduğu ortadadır. İçtüzüklerin aradığı ve üstünde titizlikle durduğu ise, ivedilik ve öncelik kararı verilebilmesi için esaslı bir nedenin ve gerekçenin varlığı, bunların da önerilerde açıklanmış olmasıdır. Kaldı ki bir kanun tasan veya teklifinin konusunun önemli oluşu onun olağan yöntemlerle ve konunun öneminin gereklerine uygun olarak ağır ağır, dikkat ve teenni ile incelenip görüşülmesini zorunlu kılar.

Özetlenecek olursa durum şudur : 1739 sayılı Kanuna ilişkin tasarı Yasama Meclislerinde görüşülürken gerekçesiz istemler üzerine öncelik ve ivedilik kararları verilerek Dahilî Nizamnamenin 70., 71., 74. ve Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 45., 46. maddelerine aykırı davranılmıştır. Bu davranış kararları değersiz ve hükümsüz bıraktığı için ana kuraldan ayrılma ve tasarının bir kez görüşülmesi işlemleri de böylece hukukî dayanaktan yoksun kalmış ve Dahilî Nizamnamenin 99., Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 69. maddelerinde yer alan ana kurala da ayıca aykırı düşülmüştür. Anayasa'nın 85. maddesinin birinci fıkrası ile gelişen şu durum 1739 sayılı Kanunu biçim yönünden Anayasa'ya aykırı kılar ve dolayısıyla bu Kanunun dava konusu 38. maddesinin biçim yönünden iptalini gerektirir.

26/3/1974 günlü, 1973/32-1974/11 sayılı Anayasa Mahkemesi kararının "dava konusu maddeyi kapsayan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun ve dolayısıyla de dava konusu 38. maddenin biçim yönünden Anayasa'ya aykırı olmadığına" ilişkin bölümüne yukarıda açıklanan nedenlerle karşıyım.

Başkanvekili

Avni Givda

KARŞI OY YAZISI

A) İlk incelemede;

Anayasa'mızın değişik 149. ve 44 sayılı Yasa'nın 25. maddesinin bi-1 bendiyle 21. maddesinin üçüncü bendi hükümleri uyarınca, siyasî partilerin, Kanunların Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Mahkememizde iptal davası açabilmeleri için, tüzüklerine göre en yüksek merkez organlarının, en az üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar almaları gerekmektedir.

Davacı C.H.P. tüzüğünün 24 ve 25. maddeleri hükümlerince partinin en yüksek merkez karar organı olan parti meclisinin gönderilen karar örneğinden toplantıya ve karara katılan üyelerin kimlikleri anlaşılmadığından dava açılmasına yetki veren kararın, katılanları imzalarıyla birlikte gösteren tam örneğinin getirilmesi,

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

B) Esasın incelenmesinde;

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 38. maddesine, toplumumuzun sosyal özellikleri ve eğitim sistemimizin içinde bulunduğu koşullar açısından bakılınca maddenin birinci fıkrasının, bütün yoksul ve başarılı öğrencilerin yüksek öğrenimini sağlayacak biçimde tedvin edilmediği görülmektedir.

Oysa, Sosyal Hukuk Devletlerinde, eğitimde genellik, fırsat ve imkân eşitliği ve sosyal adalet ilkeleri esas olup, Anayasa'mızın 50. maddesine göre de halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletimizin başta gelen ödevlerindedir.

Bu nedenlerle 1739 sayılı Kanunun Anayasa'nın 2., 12. ve 50. maddeleri ereğine uygun düşmeyen birinci fıkrasının tümünün iptali, gerekeceği düşüncesiyle çoğunluk kararına karşıyım.

Üye

Kemal Berkem

KARŞI OY YAZISI

İlk incelemede :

Parti Meclisinin yetki verme kararının imzalarıyla birlikte tam örneğinin getirilmesi sorunu hakkında, sayın Kemal Berkem'in karşı oy yazısının (A) bendindeki görüşüne katılıyorum.

Üye

Şahap Arıç

KARŞI OY YAZISI

Dava konusu 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 38. maddesinin birinci fıkrasında, varlıklı ve varlıksız ayırımı yapılmaksızın bütün öğrenciler için "Yüksek öğrenimin paralı" olduğu kabul edilmiştir. Halbuki ;

1- Anayasa'nın 50. maddesinin ilk fıkrasında; halkın öğretim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamak Devletin başta gelen görevlerinden sayılmıştır. Bu görev yalnız ilk öğretim için değil genel olarak her kademedeki eğitim ve öğretimi içine alacak nitelik ve genişlik taşımaktadır.

Yine Anayasa'nın 10. maddesinin son fıkrası Devleti; "İnsanın manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamak" ve 129. maddesi de "kültürel kalkınmayı sağlamak" ile yükümlü kılmıştır.

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

Eğitim ve öğretimin, halkı çağdaş uygarlık seviyesine yükselten, toplumun her yönden gelişip ilerlemesini sağlayan faktörlerin başında geldiği gözönünde tutulursa Anayasa'da eğitim ve öğretime böylece önem verildiğinin ne kadar yerinde olduğu kuşkusuz anlaşılacaktır.

Toplum için bu kadar önemli olan bu kamu hizmetinin gerektirdiği harcamaların da ya doğrudan doğruya diğer bir kısım kamu hizmetlerinde ve örneğin Millî Savunmada ve kamu düzenini korumada olduğu gibi Anayasa'nın 61/1. maddesinde ifadesini bulan ve herkesten malî gücüne göre alınması gereken vergilerle karşılanması veya varlıklı öğrencilerden alınacak ücretlerin de bu harcamalara eklenmesinin sağlanması Anayasa'nın bu ilkeleri icabından bulunmaktadır. Maddî imkânları elverişli olmayan öğrencilerden de böyle bir ücret alınması, Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan "Sosyal Devlet" ilkesi ve 10. maddesinde saptanan Devletin "bütün sosyal ve iktisadî engelleri kaldırması ve insanın manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlaması" kuralı ile bağdaştırmak olanağı da yoktur.

Yüksek Öğrenimin varlıksız öğrencilere de paralı olması, bu öğrenimi varlıklı sınıfın imtiyazı haline getireceği, maddî olanağı olmayan fakir sınıfların ise bu öğrenimi yapma olanağından yoksun bırakacağı şüphesizdir. Böyle bir durum da Anayasa'nın 12. maddesinin son fıkrasındaki "hiç bir kişiye aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz" kuralı ile kesinlikle reddedilmiştir.

Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı tarafından hazırlanan ikinci beş yıllık planda da; "ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin kendileri için yapılan eğitim harcamalarına katılmalarının öngörüldüğü anlaşılmıştır. (Kalkınma Planı, ikinci beş yıl. 1968-1972. Başbakanlık Devlet Matbaası. S. 158)

2- Anayasa'nın 50. maddesinin ikinci fıkrasındaki "İlk öğrenim kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır." ibaresinden yüksek Öğrenimin paralı da olabileceği anlamı çıkartılmamalıdır.

Bilindiği üzere üniversiteler ve bu arada yüksek öğrenim kurumları Anayasa'ya göre Devlet eliyle ve kanunla kurulabilecektir. Özel teşebbüslerin yüksek öğrenim kurumları açma olanağı yoktur. 625 sayılı özel öğretim kurumları kanununun özel yüksek okullar açılmasına olanak veren maddeleri Anayasa Mahkemesinin 12/1/1971 günlü ve esas 1969/31, karar 1971/3 sayılı kararı ile iptal edilmiştir, ilk öğretimde ise durum böyle değildir. Özel teşebbüslerin Devlet ilkokullarından ayrı özel ilkokul açıp çalıştırma olanağı vardır. Bu Özel ilkokullar paralı ve ücretlidir. Nitekim yurdumuzda paralı özel ilkokullar mevcut bulunmaktadır. Anayasa'da ilk öğrenim mecburiyeti konduğu ve paralı özel ilkokullara da yer verildiği için ilk öğrenimin Devlet okullarında parasız olduğunun açıklanmasına gerek görülmemiştir. Vatandaşlar, çocuğunu ister Devlet tarafından yönetilen parasız ilkokullarda, ister paralı özel ilk okullarda okutarak bu mecburiyeti yerine getirecektir. Halbuki yukarıda da dendiği gibi "özel yüksek okul" açma imkânı bulunmadığı ve bu itibarla özel yüksek okullara ücret ve para ödeme söz konusu olmadığı için (parasız) kaydının 50. maddenin birinci fıkrasına konmasına gerek görülmemiş olmalıdır,

3- Dava konusu 38. maddenin ikinci fıkrasındaki "başarılı olan ve fakat maddî imkânları elverişli olmayan öğrencilerin kayıt ücreti, imtihan harcı gibi her türlü öğretim giderleri burs, kredi, yatılılık ve benzeri yollarla sağlanır" biçimindeki hükmün; birinci fıkradaki yüksek öğrenimin paralı kabul edilmesi dolayısıyla varlıklı ailelerin imtiyazlı duruma düşmesini engelleyeceği yolundaki düşünceye gelince : Bu konu ikinci ve üçüncü beş yıllık planlarda incelenmiş ve şu sonuçlara varılmıştır :

a - İkinci beş yıllık planda;

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

"Kabiliyetli olanların, eğitimin ön kademesine kadar yükselmelerini sağlayıcı bir sistem, yeterli sayıda burs ve yatılı okuma imkânı yaratılamamıştır. Bu alanda sağlanan imkânların toplam öğrenciye oranı bakımından son yıllarda gerileme olmuştur. 1963 te orta öğrenimde toplam öğrencilerin yüzde 1,5 yatılı iken 1967 de bu oran yüzde 0,7 ye düşmüştür... yurt ve yatılılık kapasitesi yeterli değildir. Üst okullara geçiş düzenli işlememektedir." (Kalkınma planı, ikinci beş yıl, 1968 - 1972, Başbakanlık Devlet Matbaası, S. 159)

b - Üçüncü beş yıllık planda:

"Yetenekli, başarılı ve dar gelirli öğrencilere, dikey sosyal hareketlilik yolunu açmak üzere, kalkınma planlarında öngörülen kredi, burs ve parasız yatılılık olanaklarının artırılmasındaki gerçekleştirmeler, bu hedefi sağlayacak düzeye ulaşamamıştır. Parasız yatılılık olanaklarının çok sınırlı ve belli meslek okullarında yaratılmış olması, öğrencilerin işedikleri üst okullara devam edebilmelerini engellemiştir."

"Planlı dönemde eğitim sistemi ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerektirdiği nitelik ve nicelikteki insan gücü yetiştirme, fertlerin bilgi ve maharetlerini artırarak ve değer yargılarını etkileyerek, kalkınmadan doğan değişikliklere uymalarını ve kalkınmaya olumlu katkıları sağlama ve sosyal adalet ve fırsat eşitliğini gerçekleştirme fonksiyonları tam olarak yerine getirememiştir. Eğitimde bu fonksiyonları etken biçimde gerçekleştirecek köklü bir sistem ve muhteva değişikliği sağlanamamıştır. "

"Öğrencilerin üst eğitim kurumlarına geçiş kararları yetenekleri dışında ailenin ekonomik gücüne göre oluşmaktadır. Bu alanda fırsat eşitliğe ve sosyal adalete uygun bir yöneltme sistemi geliştirilmemiş bulunmaktadır. Bunun başlıca nedeni başarılı, fakat dar gelirli öğrencilere sağlanan olanakların sınırlılığı ve öğretim kurumları ile eğitim personelinin yurt düzeyine dağılımındaki dengesizliktir." (Üçüncü beş yıllık kalkınma planı, Resmî Gazete 27 Kasım 1972 gün ve 14374 sayı. S. 47. 159-160)

Bu konuda en yetkili resmi kuruluş olan Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan araştırmalar ve İncelemeler sonunda varılan sonuçlar bu şekilde belirtilmiştir. Durum böyle olunca nazari bir düşünce ile burs ve yatılılık hakkındaki hükümlerin yüksek öğrenimin paralı olmasından doğan sınıf imtiyazını engellediği yolunda varılmış olan mülâhaza ve gerekçenin geçerli olmadığı meydana çıkmaktadır.

4- (Yüksek öğrenimin parasız olacağı yolunda bir kuralın Anayasanın ne 50. maddesinde ne de başka maddelerinde yer almadığı) gerekçesine dayanmanın da isabetli olamayacağı düşünülmüştür.

Yüksek öğrenimin varlıksız öğrenciler için de paralı kabul edilmesinin Anayasa'nın 2, 10, 12, 50 ve 129. maddelerinin açıklanan hükümleri ile bağdaşmadığına yukarıda kısaca değinilmiştir. O nedenler, Anayasada başka bir kural aramaya gerek olmaksızın dava konusu fıkranın başlı başına iptalini gerektiren sebeplerdir. Bundan başka, Anayasaya uygunluk denetiminde -doktrinde kabul edildiği gibi- Anayasa'nın ruhuna uygunluğunda ölçü olarak alınması gerektiğinden davanın kabul edilebilmesi için Anayasa'da ayrıca "yüksek öğrenimin parasız olduğu" yolunda bir fıkra aranmasına gerek yoktur.

Yukarıda açıklanan nedenlerle davanın kabulü ve 1739 sayılı Kanunun Anayasa'ya aykırı düşen 38. maddesinin birinci fıkrasındaki "yüksek öğrenim paralıdır" hükmünün iptali gerektiğinden davanın reddine dair olan çoğunluk kararına karşıyım.

KARŞI OY YAZISI

Yukarıki kararın konuya ilişkin bölümlerindeki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi 38. maddesinin iptali dava edilmiş bulunan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Millet Meclisi ve C. Senatosu Genel Kurullarında (Öncelik) ve (ivedilik) usulleri uygulanmak suretiyle görüşülerek kabul edilmiş bulunmaktadır.

Kanunun Meclislerdeki görüşmesinin yapıldığı tarihlerde yürürlükte bulunan Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesinin 70-75. ve C. Senatosu içtüzüğünün 45-49. maddeleri, (Öncelik) ve (İvedilik) usullerinin uygulanabilmesi için riyeti gerekli şartları tayin ve tespit etmektedir. Bu hükümlere göre (ivedilik) yoluna başvurulabilmesi için (Meclislerin kabul edeceği esaslı bir sebebin bulunması), (Öncelik) yolunun önerilmesi için de (gerekçenin yazılı olarak belirtilmesi) zorunludur. Bu şartları taşımayan Öncelik ve ivedilik teklif ve kararlarının içtüzüklerin ve dolayısıyla Anayasa'nın hükümlerine aykırı düşeceği meydandadır.

Kanun tasarısının Millet Meclisindeki müzakeresinin başlangıcında Millî Eğitim Bakanınca verilen Öncelik ve ivedilik önergesi ile tasarımı inceleyen Millî Eğitim Komisyonu raporunda, Öncelik ve ivedilik teklifine ilişkin bir gerekçe gösterilmemiştir. Buna karşı, plan komisyonu raporunda :

(Hükümet programında yer alan ve bir an evvel kanunlaşması ile eğitim sorunlarımızdaki aksaklık ve boşlukları giderecek olan bu tasarının genel kurulda öncelik ve ivedilikle görüşülmesine karar verilmiştir...) denildiği,

C. Senatosu geçici komisyon raporunda da:

(Tasarının ivedi olarak gerçekleştirilmesi icabeden reform tasarıları meyanındaki önemli yerini gözetken Komisyonumuz bu mahiyeti nedeniyle Genel Kurulda öncelik ve ivedilikle görüşülmesi hususunda istemde bulunulmasını da karar altına almıştır...) sözlerinin yer aldığı görülmüştür.

Kanun tasarısının hükümetçe hazırlanan genel gerekçesinde de bunun Milli Eğitim alanında temel ve reform niteliğinde bir tasarı olduğu belirtilmiştir.

Mahkememiz kararının çoğunluk düşüncesi, tasarının genel gerekçesinde ve Komisyon raporlarında yer alan bu sözleri, öncelik ve ivedilik kararları için içtüzüklerce öngörülmüş bulunan gerekçe niteliğinde saymaktadır.

Halbuki her kanunun belli bir amme ihtiyacını karşılamak, veya kanunlarda mevcut boşluğu doldurmak ve aksaklıkları gidermek için yapıldığı düşünülecek olursa bu yoldaki bir gerekçenin acele usullere başvurmayı gerektirmeyeceği meydandadır.

Öte yandan bu tasarının Millî Eğitim reformunun temel yasa olması halinde, tasarının acele usullere başvurularak Meclislerden geçirilmesini değil, aksine olağan usullerden ayrılmadan tasarının enine, boyuna incelenmesi ve tartışılmasına olanak sağlayarak Meclislerce kabul edilmesini gerektirdiğinde kuşku gösterilemez.

Esas Sayısı:1973/32
Karar Sayısı:1974/11

Ŗu halde bu tasarıya ilişkin (Öncelik) ve (İvedilik) öneri ve kararları, içtüzüklerin aradığı şartlardan mahrum olduklarından kanunu, Ŗekil yönünden Anayasaya aykırı duruma düşürmüş bulunmaktadırlar.

Konuya ilişkin daha geniş açıklamalar, Anayasa Mahkemesinin 17.10.1972 gün ve 1972/16-49 sayılı kararına ilişkin Karşıoy yazımında (Resmî Gazete : 1 Mart 1973, Sayı: 14463, Sh : 252-253) yer aldığından burada tekrarı gerekli görölmüştür.

Yukarıki nedenlerle 1739 sayılı Kanun, Ŗekil yönünden Anayasa'ya aykırı bulunduğundan bu dosyaya konu olan 38. maddesi de Ŗekil yönünden Anayasa'ya aykırıdır ve iptaline karar verilmesi gerekir.

Kararın konuya ilişkin bölümüne açıklanan nedenlerle karşıyım.

Üye

Muhittin Gürün

KARŖI OY YAZISI

Burs, kredi ve yatılılık ve ancak bunların benzeri usullerle yardımda bulunulmasını öngörerek başarılı öğrencileri kollama olanağını kısıtladığı için 1739 sayılı Kanunun 38. maddesi, Anayasa'nın bu yardımı biçimleyip sınırlamayan 50. maddesi üçüncü fıkrası hükmü ile çelişkedir. Dava konusu Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırılık görüşü ise sayın Avni Givda tarafından belirtilmiştir.

Mahkememizce verilmiş kararın katılmadığım bölümleri için düşüncem budur.

Üye

Nihat O.
Akçakayalıoğlu